

Dr Mile Bjelajac

**Izveštaj sa međunarodnog kolokvijuma:
„Gender - Wars: The Military, War, and Gender
Relations 1914 - 1949”, Berlin 15- 16 oktobar 1999.**

Organizator:

Center for Interdisciplinary Studies on Woman and Gender of the Tehnical University of Berlin i Arbeitskreises (Workshop) Militargeschichte e.V (Universitat Freiburg)

Posle više od godinu dana priprema, održan je oktobra 1999 na Tehničkom univerzitetu u Berlinu drugi u nizu međunarodnih skupova (colloqviium) na temu „Rat-vojska - žene” sa najavom da će se treći održati 2000 godine u Švajcarskoj.

Projekat koji je započeo pre 1997. godine rezultirao je prvim kolokvijumom (konferencijom) "The Military, War and Gender Order through History (17th -19th Century)". Organizator je takođe bio Centar za interdisciplinarne studije Tehničkog Univerziteta i radna grupa „The Military and Society in the Early Modern Period”. Stručni razgovori 1997 su imali za cilj da spoje obično razdvojena polja vojne istorije i istorije polova (Gender studies). Kolokvijum kome sam prisustvovao imao je isti cilj, ali ovaj put za period 20. veka. Dakle, trebalo je unaprediti saradnju dva polja, ukrstiti rezultate i sučeliti argumente.

U toku dva dana rada na kolokvijumu su pored dva uvodna izlaganja okosnicu za raspravu dali sadržaji jedanaest referata posle kojih su moderatori diskusije izvlačili najvažnije teze i otpočinjali kritiku.

U jednom najčešće multidisciplinarnom pristupu referenti su problematizovali kulturnu konstrukciju trojstva: Rat-vojska-odnosi polova; pregled razvoja ovog odnosa kroz vek i po; rasnu komponentu unutar ovog odnosa kako zbog kolonijalnih trupa u Prvom svetskom ratu i za vreme okupacije Nemačke, tako i prisustvo rasa unutar savezničkih armija u Drugom svetskom ratu i za vreme okupacije posle 1945; posledice velikog mortaliteta i invalidnosti među muškom populacijom i rasprostranjenost veneričnih bolesti koje su dovele do populacionih kriza posle prvog svetskog rata u Nemačkoj i drugde; žena medicinska sestra na frontu, majka i drug; mitovi o ratnom drugarstvu na frontu; uticaj rata na menjanje odnosa među polovima; rat i promena društvenog položaja žene i dr.

U svim referatima „lik žene - lik muškarca”, bio je jedan od centralnih mesta u referatima. Pažnja je bila usmerena na to da se izloži kako se kroz društvenu i kulturnu matricu u pojedinim zemljama, u kontekstu rata ili delovanja vojske u miru i ratu, formirao taj lik, ili tačnije imidž (image). Napor istoričara bio je takođe usmeren da pokažu kako te prethodno stvorene predstave sinhrono jačaju ili omalovažavaju lepu sliku o ženstvenosti ili muževnosti. Tačnije, istraživači su se trudili da uoče one faktore u prošlosti i ratnim okolnostima koji su narušavali poželjnu sliku (uglavnom herojsku i moralno malograđansku). Uprkos nedvosmislenosti i autentičnosti izvora koji su „narušavali lepu sliku herojske prošlosti” bilo je sudionika koji su uporno odbijali u diskusiji da ih prihvate.

Deo autora se bavio efektima koje proizvode na muško-ženske odnose faktori u samim armijama, kroz njihovu transformaciju pa i promenu načina ratovanja u smislu birokratizacije, tehnologizacije i racionalizacije. Posebno je pažnja posvećena odnosu vojne hijerarhije prema mestu žena i određivanje njene uloge. Ovde se upoređuju kretanja u civilnom društvu i vojsci. Da li oni u vojsci zaostaju za kretanjima u društvu? Postoji pretpostavka da će za 30 godina biti jednak srazmer žena i muškaraca u vojsci.

U diskusijama i razradi teza i pitanja otvorila se široka paleta daljih polja istraživanja. Ratno silovanje, izuzetno medijski prisutno tokom jugoslovenske krize (neki od sudionika skupa se tom temom bave profesionalno!) dobilo je svoje istorijske okvire. Kako je postupao Wermah, kako Sovjeti, kako zapadni vojnici? Istaknuta je važna uloga hladnog rata da se na Zapadu prećutkuje ponašanje američkih vojnika i Wermaha u toku rata, a u prvi plan ističe Sovjete. Istraživači se pitaju šta je generisalo ovu pojavu i koje su joj bile prave razmere. Ova pojava je razmatrana u okviru rasističkih teorija koje su vojnicima olakšavale takvo ponašanje, npr. slika slovenske žene kao bića nižeg reda, prosjakinje i prostitutke i sl. Rasna komponenta došla je i do izražaja prilikom boravka britanskih i francuskih kolonijalnih trupa u metropolama i kao okupatora na nemačkom i drugim prostorima.

U dugoj istorijskoj perspektivi autori primećuju da je učešće žene u vojsci i ratnim naporima bilo faktor njene socijalne promocije, sticanja građanskih prava i ravnopravnosti. Ovakve teze nastale su kao plod traganja za odgovorima na dva ključna pitanja:

Zašto su u 20. veku ušle u vojno odbrambene redove žene srednje klase?

Zašto su nestale žene donjih slojeva, postepeno krajem 19. veka?

Možda bi ova pitanja u praksi istočnoevropskih i manje razvijenih zemalja dobila drugačije odgovore. No valja ih i na tom prostoru otvarati. Na kraju, valja istaći da su uglavnom svi učesnici skupa isticali potrebu da se umesto ratne istorije piše istorija društva pa i vojske u ratu.

Na ovom skupu se takođe, generalno, raspravljalo o karakteru izvora i metodama istraživanja. U prvom redu kako se odnositi prema sećanjima i ličnom iskustvu, a takođe i prema kolektivnim pogledima na specifičnost muško ženskih odnosa. Kada je reč o standardnim izvorima za ovaj predmet, ukazano je na značaj istraživanja poje-

dinih tema iz pisama u oba smera: front - pozadina, zatim, autobiografsku literaturu, dnevnike, frontovsku štampu i dr.

Ovako veliki skup (118 sudionika) u kome su iz inostranstva dominirali oni istoričari (istraživači) koji su se bavili srednjom Evropom, a posebno Nemačkom, za nas je bio veoma informativan i podsticajan da se možda i na našem prostoru otvore neke teme koje su u prošlosti bile sastavni deo života, ali su preskočene, jednostavno niko ih se nije setio. Mi NEMAMO istoriju Srba ili srpskog društva u ratovima, nešto što je odavno predmet npr. francuske, britanske ili nemačke historiografije. Poimanje rata kod nas najčešće je vojničko ili političko, svi ostali aspekti su uglavnom više kao ilustracija. Tek radovi na istoriji saniteta u vreme Kraljevine Jugoslavije, podstaknuti stručnom potrebom, ili radovi o istoriji društva pod okupacijom u Guvermanu, učešće žena u Topličkom ustanku (B. Mladenović), srpske finansije (A. Mitrovića), kao i neke teme obuhvaćene u zbornicima Istorijskog instituta, a za Drugi svetski rat i radovima naših kolega Ž. Jovanovića i B. Dimitrijevića, više su izuzetak nego pravilo.

Rad Centra za multidisciplinarnu studiju (Zentrum für Interdisziplinäre Frauen- und Geschlechterforschung der Technischen Universität Berlin, Ernst-Reuter Platz 7, D-10587, Berlin) otvoren je za saradnju. Tu su veoma drage i susretljive kolegice i kolege (Dr Karen Hagemann <hagemann@kgw.tu-berlin.de>, MA Marcus Funck <mafunccd@sp.zrz.tu-berlin.de> i dr). O njegovim saradnicima, širim aktivnostima i izdanjima koja prate ovakve skupove može se saznati i sa veb sajta (www.kgw.tu-berlin.de/ZIFG).